

Sygn. akt I CSK 80/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Marian Kocon (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa [...] H. [...] sp. z o.o. w W.

przeciwko A. sp. z o.o. w W.

o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 6 marca 2019 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 28 marca 2017 r., sygn. akt VI ACa [...],

**oddala skargę kasacyjną; zasądza od powoda na rzecz
pozwanego kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset) tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 28 marca 2017 r. oddalił apelację powodowego [...] H. [...] sp. z o.o. od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 19 maja 2015 r. oddalającego żądanie powoda skierowane przeciwko pozwanemu A. sp. z o.o. w W. o ustalenie, że nie doszło do przeniesienia na pozwanego praw i obowiązków z umowy dzierżawy z dnia 26 lutego 1991 r. ze względu na nieważność umowy cesji z dnia 30 czerwca 1992 r., ewentualnie, nieistnienia praw i obowiązków wynikających z tej umowy cesji, czy też ustalenia nieważności oświadczenia pozwanego z dnia 30 września 2013 r. o wypowiedzeniu powodowi umowy najmu. U podłoża tego rozstrzygnięcia legł pogląd, że powód nie ma interesu prawnego w wytoczeniu tego powództwa, skoro może poszukiwać ochrony prawnej w drodze powództwa dalej idącego.

Skarga kasacyjna powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego – oparta na obu podstawach z art. 398³ k.p.c. – zawiera zarzut naruszenia art. 365 § 1 w zw. z art. 366 k.p.c., art. 191 k.p.c., 227, 244, 245, 258, 217 § 1 381 k.p.c., 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., a także art. 189 k.p.c., i zmierza do uchylenia tego wyroku oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istota zarzutów skargi kasacyjnej sprowadza się do kwestionowania zaakceptowanego przez Sąd Apelacyjny stanowiska Sądu Okręgowego, że powód nie ma interesu prawnego, w rozumieniu art. 189 k.p.c., w żądaniu ustalenia, którego się domagał. Zdaniem skarżącego tego interesu nie niweczą jednocześnie toczące się postępowania sądowe o wydanie nieruchomości oraz o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z tej nieruchomości mające podstawę prawną w dochodzonym ustaleniu.

Zgodnie z art. 189 k.p.c., można żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma się w tym interes prawny. Przyjęte zostało w orzecznictwie Sądu Najwyższego zapatrywanie, że możliwe jest również żądanie ustalenia faktu prawotwórczego, a zatem takiego, którego ustalenie zmierza w istocie do ustalenia prawa lub stosunku prawnego (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1952 r., C 1514/52, P i P z 1953 r. nr 8-9; z dnia

11 września 1953 r., IC 581/53, OSN 1954 r. Nr 3, poz. 65; wyroki: z dnia 14 lipca 1989 r., II CR 270/89, niepubl.; z dnia 10 czerwca 2011 r., II CSK 568/10, niepubl.). Sąd Najwyższy dopuszcza również, w szczególnych okolicznościach możliwość żądania ustalenia bezskuteczności faktu prawotwórczego (tak w wyroku Sadu Najwyższego z dnia 10 czerwca 2011 r., II CSK 568/10, nie publik.). Przesłanką merytoryczną powództwa o ustalenie jest jednak interes prawny, rozumiany jako potrzeba ochrony sfery prawnej powoda, którą może uzyskać przez samo ustalenie stosunku prawnego lub prawa.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego i doktrynie utrwaliła się zasada, że interesu prawnego nie ma wówczas, gdy możliwe jest poszukiwanie ochrony prawnej w drodze powództwa o świadczenie. Zasada ta opiera się na dwóch założeniach. Po pierwsze, że wydanie wyroku zasądzającego możliwe jest, jeżeli także ustalona zostanie legitymacja czynna powoda, oraz po drugie, że wyrok tylko ustalający istnienie stosunku prawnego nie zapewni ostatecznej ochrony prawnej, ponieważ nie jest – w przeciwieństwie do wyroków zasądzających – wykonalny na drodze egzekucji sądowej, a zatem kwestia będąca przedmiotem rozstrzygnięcia bez wytoczenia takiego powództwa zostanie rozpoznana jako przesłanka powództwa o świadczenie (por. m.in. orzeczenie SN z dnia 13 kwietnia 1965 r., II CR 266/64, OSP 1966, z. 6–8, poz. 166; wyrok SN z dnia 22 listopada 2002 r., IV CKN 1519/00, nie publ.). Aczkolwiek kazuistyczne orzecznictwo zna wiele wyjątków od tej zasady, np. wówczas, gdy z ustalanego stosunku prawnego może wypływać wiele roszczeń, z których tylko jedno lub niektóre są dopiero wymagalne, a także gdy chodzi o skutki istniejącej szkody mogące ujawnić się dopiero w przyszłości (por. m.in. wyrok SN z dnia 5 grudnia 2002 r., I PKN 629/01, Wokanda 2003, nr 9, poz. 24; uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 17 kwietnia 1970 r., III PZP 34/69, OSNC 1970, nr 12, poz. 217; wyrok SN z dnia 17 maja 1966 r., I CR 109/66, OSNC 1967, nr 3, poz. 52). Stanowisko dopuszczające wyjątki znajduje aprobatę w doktrynie, gdzie podkreśla się, że nie należy zbyt rygorystycznie pojmować zasady, że powództwo o ustalenie nie jest dopuszczalne, jeżeli możliwe jest jakiegokolwiek świadczenie w danym przypadku do pomyślenia. Należy bowiem kierować się względami celowości i ekonomii procesowej, zwłaszcza gdy spór dotyczy samej tylko zasady.

Skarżący nie kwestionuje wskazanej zasady, która w gruncie rzeczy legła u podłoża zaskarżonego wyroku, zgodnie z którą, skoro zostało wytoczone powództwo o świadczenie, mające podstawę w stosunku prawnym, co do którego twierdzi się, że nie istnieje, to nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia, gdyż możliwe jest w tamtym procesie podnieść taki zarzut jako niweczący roszczenie. Niemniej skarżący twierdzi, że ilość już wszczętych spraw o świadczenie stanowi uzasadnienie do przyjęcia jego interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie. Wbrew jednak temu stanowisku skarżącego ilość tych postępowań nie ma dla przyjęcia tego interesu prawnego najmniejszego znaczenia, gdyż w każdej z toczących się spraw skarżący może domagać się żądanego ustalenia, korzystając w ten sposób z prawa do obrony. Zatem powództwo o ustalenie takie, jak to, które wytoczył skarżący w sprawie, nie jest konieczne do obrony w toczących się sprawach o świadczenie, co wyłącza istnienie interesu prawnego w jego wniesieniu. Wyłącza istnienie tego interesu również to, co pomija skarżący upatrując naruszenia art. 189 k.p.c., że wyrok wydany w niniejszej sprawie nie miałby mocy wiążącej w stosunku do wydzierżawiającego Miasta W., którego prawa i obowiązki nie mogą być kształtowane orzeczeniem sądu wydanym bez jego udziału. Jeśli nie zachodzi tożsamość podmiotowa, to rozstrzygnięcie określonego zagadnienia prawnego w jednej sprawie nie wyłącza dopuszczalności dokonywania w innej sprawie jego wyjaśnienia i oceny. Innymi słowy, osoby, które nie były stronami i których nie obejmuje rozszerzona prawomocność materialna wcześniejszego wyroku, nie są pozbawione możliwości realizowania swego uprawnienia we własnej sprawie, także wtedy, gdy łączy się to z zakwestionowaniem oceny przesłanek orzekania, wyrażonej w innej sprawie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2010 r., IV CSK 359/09, OSNC 2011, Nr 2, poz. 16, z dnia 7 grudnia 2012 r., II CSK 143/12, nie publ.). Wiąże się to z koniecznością zapewnienia stronie prawa do sądu, umożliwiającego właściwą ochronę prawną.

Z tych przyczyn orzeczono, jak w wyroku.